

Н. В. Пильгун,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2179-0833>

ВПЛИВ ФУНКЦІЙ ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИ ТА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: tidp_kaf_nau@gmail.com

Мета: дослідження актуальних питань впливу функцій права на формування правової культури особи та суспільства. Досягнення цієї мети забезпечується через визначення поняття функцій права, розуміння правової культури суспільства та особи, а також специфіку функцій права та їх вплив на формування правової культури і реформування правової системи України. **Методологічну основу** роботи складає комплексний підхід щодо аналізу функцій права на формування правової культури. Її основою є діалектичний метод дослідження, метод історизму та порівняння, міжгалузевий метод юридичних досліджень, формально-логічний та логічні методи, що були використані як інструментарій для досягнення поставленої мети. **Результати:** як результат наукового пошуку встановлено зв'язок призначення функцій права з напрямками їх впливу і навпаки. **Обговорення:** розкриваючи зміст функцій права та їх вплив на формування правової культури особи і суспільства, акцентовано увагу на тому, що соціальне призначення права визначається потребами суспільного розвитку, відповідно до яких створюється нормативна база, спрямована на закріплення певних відносин та їх регулювання чи охорону. Зроблено висновок, що напрям впливу, є найбільш суттєвий компонент функцій права, які є такою собі відповіддю на потреби суспільного розвитку. Щодо правового впливу, який характеризує шляхи, форми і способи впливу права на суспільні відносини та рівень правової культури особи і суспільства, то це реалізація правових принципів, настанов, заборон, приписів і норм у суспільному житті, діяльності держав, її органів, громадських об'єднань і громадян. Визначено, що до форм правового впливу відносять: інформаційно-психологічний, виховний та соціальний. Сьогодні актуалізується проблема становлення та функціонування функцій права у вирішенні глобальних проблем сучасності, які характеризують не тільки рівень правової культури особи, але і суспільства.

Ключові слова: держава; функції права; правова культура; особа; суспільство.

Постановка проблеми та її актуальність.

Визначальна роль у розбудові правової держави та вирішенні питань, поставлених у Концепції національної безпеки України, належить правовій культурі, без якої правова держава позбавлена свідомої підтримки з боку громадян. Саме тому для всіх держав питання формування правової культури особи та суспільства через реалізацію функцій права, розглядається як загальнодержавне стратегічне завдання.

Як відомо, у сучасному суспільстві рівень правової культури пересічних громадян потребує удосконалення, наявні прояви деформації правової свідомості та правового нігілізму. Наявність цих та інших проблем обумовлює потребу подальшого дослідження правової культури як фактора реалізації функцій права. Актуальність теми наукового дослідження зумовлюється тим, що в умовах демократичних перетворень в Україні праву як соціальному регу-

лятору суспільних відносин відводиться особливе місце, що встановлює найважливіші перспективи розвитку суспільних відносин, визначає ті правові цінності, які впливають на формування і розвиток особистості.

Спостерігаючи за тенденцією зростання впливу права, зазначають І.М. Сопілко та В.Б. Череватюк, його ролі й значення у регулюванні суспільних відносин, а також у забезпеченні стабільності й ефективного функціонування економічної, політичної та інших соціальних систем суспільства, сьогодні його цінність проявляється в новій якості, відповідно до нових умов, і полягає в якісних змінах, що відображують нове осмислення місця права в саме епоху соціальних змін [1, с. 217].

Для з'ясування механізму формування правової культури особи варто дослідити його через функції права, його функціональне призначення та роль у суспільному житті. Як відомо, завдяки праву реалізується правовий вплив на особу і суспільство. У цьому аспекті наука теорія держави і права вивчає проблеми щодо особливостей функціонування права, а також дослідження його специфіки в умовах трансформації правової системи.

Варто погодитися з Л.О. Макаренко про те, що вирішення проблеми правової культури є найбільш суттєвим питанням у реалізації ідеї правової держави, що закріплена у Конституції України [2, с. 1].

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Питанням впливу функцій права на формування правової культури особи та суспільства займалися як зарубіжні, так і українські вчені – С. Алексєєв, В. Баранов, А. Венгеров, В. Гойман, В. Головченко, В. Бабкін, О. Зайчук, В. Копейчиков, В. Камінська, М. Кейзеров, Д. Керімов, М. Козюбра, В. Кудрявцева, М. Магузов, В. Нерсесянц, Н. Оніщенко, П. Рабінович, О. Ратинов, В. Сальников, О. Семітко, О. Скакун, Ю. Шемшученко та ін.

Незважаючи на велику кількість вчених, які досліджували дану проблематику, питання правової культури потребують подальшого наукового дослідження, особливо в контексті трансформаційних процесів українського суспільства та реформування правової системи України. Нагальною потребою є дослідження проблеми правової духовності, сутності правової культури

як компоненту духовної культури особистості студентської молоді, системи її формування через правову соціалізацію, освіту, виховання, через психолого-педагогічні умови і технології, що є вирішальними чинниками для формування сучасного українського суспільства.

Метою наукової статті є визначення впливу регулятивної функції права на формування правової культури особи і суспільства. Для досягнення даної мети було визначено такі завдання: вказати та розкрити сутність, зміст та природу правової культури у взаємозв'язку із суспільством; визначити сутнісні характеристики регулятивної функції права та її вплив на формування сучасної правової культури; охарактеризувати правову культуру як основу реалізації функцій права; проаналізувати специфіку реалізації регулятивної функції права у правовій державі; визначити основні проблеми реалізації регулятивної функції права та її вплив на правову культуру особи та суспільства.

Виклад основного матеріалу. Функції права займають провідне місце в правовій системі будь-якої держави, оскільки вони є істотними напрямками впливу на суспільні відносини, у яких розкривається соціальне призначення права. Якщо говорити про їх цінність та значення у суспільстві і вплив на формування правової культури, то можна стверджувати про те, що функції права впливають з його сутності і визначаються призначенням права в суспільстві та є напрямом його впливу на суспільні відносини, виражає найбільш істотні, головні риси права, що спрямовані на здійснення найважливіших завдань правового регулювання.

Необхідною властивістю функцій права в контексті правової культури є їх стабільність та тривалість дії. В теорії права виділяють загально-соціальні та спеціально-юридичні функції права. Серед загально-соціальних функцій можна виділити наступні: інформаційна, економічна, політична, ідеологічно-виховна, ціннісно-орієнтаційна та інші. Спеціально-юридичні функції – це регулятивна і охоронна. Регулятивна забезпечує упорядкування (регулювання) суспільних відносин за допомогою норм чинного законодавства. Вона поділяється на регулятивно-статичну і регулятивно-динамічну. Охоронна функція забезпечує охорону прав, свобод та законних інтересів громадян. Право сьогодні

має набувати нових властивостей – узгоджувати інтереси людей, мати примирювальну природу, вирішувати конфлікти і протиріччя демократичним шляхом та правовими методами.

Як слушно зазначає Н. Оніщенко, право за своєю природою покликане в суспільстві узгоджувати протилежні інтереси різних соціальних суб'єктів, сприяти вирішенню різних соціальних суперечностей, примушуючи сторони шукати компроміси, укладати угоди тощо [3, с. 10-15].

У такий спосіб право здійснює безпосередньо позитивний вплив на поведінку суб'єктів правовідносин, а правова система в цілому на певні сторони зовнішнього середовища, і самі функції права розкривають суттєвий зв'язок призначення права з напрямками його впливу.

У науковій літературі виділяють три форми правового впливу: інформаційно-психологічну, виховну та соціальну.

Інформаційно-психологічний аспект (мотиваційний, імпульсивний) характеризується впливом прескриптивної (управлінської) правової інформації на мотиви поведінки суб'єктів із використанням таких основних засобів, як правові стимули та обмеження. Виховний аспект (педагогічний, ціннісно-орієнтаційний, загально-ідеологічний) ґрунтується на загально-ідеологічному впливові правової дійсності на внутрішній світ суб'єкта, на формуванні у свідомості ціннісних орієнтацій, правовому вихованні особи. Соціальний аспект характеризується взаємозв'язком правових і соціальних факторів (економічних, політичних, моральних тощо), які у своїй сукупності становлять соціальне середовище дії права [4, с. 175–176].

Щодо регулятивної функції права, яка займає визначальне місце в системі функцій права і впливає на формування правової культури особи, то особливості цієї функції, стверджує Т. Тарахонич, полягають передусім у встановленні позитивних правил поведінки та в організації суспільних відносин, координації соціальних взаємозв'язків, тобто в регулюванні суспільних відносин [5, с. 11-17].

Одним із напрямів усебічного розвитку особистості є наявність розвиненої правової культури з належним рівнем правової свідомості. Нині важливою є здатність людини не лише знати і розуміти законодавство, а й діяти згідно

згідно його вимог. Така поведінка суб'єкта формується під впливом спеціальних правопросвітницьких та виховних заходів, які є наслідком спілкування з іншими людьми, участі в різних сферах діяльності. У даному аспекті важливим є те, щоб законодавство відповідало сучасним вимогам суспільства, було ефективним і дієвим.

Сучасне законодавство багатьох країн сьогодні перебуває на шляху адаптації до нових пандемічних умов, щоб не втратити ефективності у часи Covid-2019 та постпандемічного світу. Тому ключовою складовою захисної політики кожної країни світу є запобігання порушенням прав людини [6, с. 585].

Для забезпечення реалізації своїх прав громадянин має володіти належним рівнем правосвідомості. У суспільстві особа має толерантно ставитись до оточення, поважати право особи на самовизначення, власні ціннісні орієнтації, можливість брати участь у політичному та громадському житті країни. Важливою умовою розвитку правосвідомості є розуміння людиною світоглядних та правових основ, згідно яких особа буде діяти правомірно. У цьому аспекті актуальним є забезпечення правового виховання, правового просвітництва, пропаганди правових знань у суспільстві.

В умовах демократизації всіх сфер суспільного життя та сучасного процесу правотворчості та правореалізації рівень вимог до правової компетентності громадян значно зростає. Низький рівень правової культури приводить до політико-правової невизначеності громадян, правового нігілізму, навіть до юридичного радикалізму. Крім того можуть бути прояви деформації правової свідомості: правовий інфантилізм, що виявляється у легковажному ставленні до права; правовий негативізм – це свідоме ігнорування та порушення вимог закону. Ці явища негативно впливають на розвиток демократичних процесів та загрожують національній безпеці держави, її суверенітету та незалежності.

Правова культура тісно пов'язана з формуванням нового типу праворозуміння, усвідомлення складної природи діалектичного зв'язку права і закону, з визнанням пріоритетного місця та ролі людини та громадянина у цивільно-правових та державно-правових відноси-

нах. Правова культура є однією із умов демократичних перетворень у державі, реформ у правоохоронній та судовій системі, удосконаленні законодавства, забезпечення його дієвості.

Є.В. Назаренко, досліджує правову культуру з точки зору реалізації принципів гуманізму та справедливості як сукупності досягнень суспільства, його соціальних груп у галузі регулювання суспільних відносин, що забезпечує верховенство права в суспільному житті [7, с. 38].

В сучасних умовах повинні бути реалізовані принципи рівності, справедливості, демократизму, гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі і гідності як найвищої соціальної цінності.

Правову культуру у даному контексті дослідження слід розглядати як наукову категорію теорії права, що характеризує сукупність правових знань, переконань, що у результаті реалізуються у правомірній поведінці особи. Сучасне розуміння правової культури пов'язане з реалізацією функцій права, надає громадянам можливість знати права і свободи, розуміти як їх реалізувати та захистити.

У сучасних умовах важливою складовою державної інформаційної політики повинна стати концепція формування правової культури суспільства, необхідним базовим компонентом якої виступає правова інформованість, тобто наявність у посадових осіб та громадян достатніх знань про права, обов'язки, передбачених законом нормам [8, с. 50].

Сьогодні рівень правової культури громадян насамперед залежить від правосвідомості. Правосвідомість як одна із форм суспільної свідомості як сукупність ідей, поглядів, переконань, виражає ставлення особи до чинного чи бажаного права. Сьогодні важливо наскільки особа розуміє і сприймає правові феномени: цінність права, верховенство закону, пріоритет прав і свобод людини.

У сучасних умовах українського державотворення роль правосвідомості непересічна. Адже це нове сучасне праворозуміння та правове мислення, новий правовий менталітет. Всі ці фактори активно впливають на реформування правової системи в умовах трансформації суспільства, оскільки правова культура є якісним показником розвитку правової системи.

Можна погодитися з І. Яковюком, який вказує на те, що правова культура не лише структурний елемент правової системи, що є її якісною характеристикою, а і тим критерієм, на основі якого можна здійснити оцінку ступеня розвитку правової системи [9, с. 47].

Право і правова свідомість здійснюють регулятивний вплив на суспільство. Сутність впливу правової свідомості полягає в тому, що вона є суб'єктивним явищем, яке функціонує на основі ставлення людей до права, що виражаються у правовій ідеології і правовій психології, усвідомленні цінності права.

Реалізація функціонального призначення правової культури передбачає формування засобами державної, зокрема правової політики, умов для утвердження прав і свобод людини, принципу верховенства її прав, механізму реалізації правового статусу. Дієвість та ефективність регулятивного потенціалу правової культури значною мірою обумовлена застосуванням у процесі регулятивної діяльності не тільки юридичних, а моральних норм. Це пояснюється спільною природою права і моралі, їх соціальним призначенням.

Висновки. На підставі проведеного дослідження, можна зробити висновки про те, що функції права, як напрями впливу на особу, відіграють важливе значення у формуванні правової культури особи і суспільства. Розкриваючи зміст функцій права та їх вплив на формування правової культури особи і суспільства, варто зауважити те, що соціальне призначення права визначається потребами суспільного розвитку, відповідно до яких створюється нормативна база, спрямована на закріплення певних відносин та їх регулювання чи охорону. Щодо правового впливу, який характеризує шляхи, форми і способи впливу права на суспільні відносини та рівень правової культури особи і суспільства, то це реалізація правових принципів, настанов, заборон, приписів і норм у суспільному житті, діяльності держав, її органів, громадських об'єднань і громадян. Як результат дослідження, визначено, що до форм правового впливу відносять: інформаційно-психологічний, виховний та соціальний. Сьогодні актуалізується проблема реалізації функцій права у вирішенні глобальних проблем сучасності, які характеризують не тільки рівень правової куль-

тури особи, але і суспільства. Правова культура є важливим чинником забезпечення нормативних засад права і моралі, вираження в праві і моралі основ справедливості, гуманізму, захисту прав людини. Важливими є ціннісно-регулятивні та нормативні властивості права. Щодо перспектив подальших наукових розвідок у цьому напрямі, то варто зазначити про необхідність дослідження правової культури як регулятора суспільних відносин, спрямованого на утвердження в них нормативних (як правових, так і моральних) основ їх функціонування, забезпеченні загальнообов'язкових критеріїв правомірної поведінки, Регулятивний потенціал правової культури має бути спрямований на створення умов для реалізації прав і свобод та законних інтересів людини і громадянина, правової активності та правомірної поведінки.

Література

1. Сопілко І.М., Череватюк В.Б. Сучасне право в епоху соціальних змін. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*: зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2021. № 1(58). С. 216-222. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.58.15331>
2. Макаренко Л.О. Теоретико-методологічні аспекти пізнання правової культури: дис... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2019. 423 с.
3. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.
4. Дія права: інтегративний аспект: монографія / кол. авторів; відп. ред. Н.М. Оніщенко. Київ: Юридична думка, 2010. 360 с.
5. Тараконич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*: зб. наук. праць. Серія «Юридичні і політичні науки». Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. Вип. 50. С. 11-17.
6. Myronets O., Burdin M., Tsukan O., Nesteriak Yu. Prevention of human rights violation. *Asia Life Sciences*. 2019. Supplement 21(2). P. 577-591.
7. Назаренко Є.В. До питання про поняття правової культури. *Правова культура і підприємництво*. Вип. 7. Донецьк, 1999. С. 38-43.

8. Makeieva O.M. Інформаційна функція права та її вплив на правову культуру суспільства. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*: зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2015. № 3(36). С. 47-51. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.36.9638>

9. Яковюк І. Правова культура і її вплив на розвиток правової системи. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 1(52). С. 43-56.

References

1. Sopilko I.M., Cherevatiuk V.B. Suchasne pravo v epokhu sotsialnykh zmin. *Naukovi pratsi Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Yurydychnyi visnyk «Povitriane i kosmichne pravo»*: zb. nauk. pr. Kyiv: NAU, 2021. № 1(58). S. 216-222. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.58.15331>
2. Makarenko L.O. Teoretyko-metodolohichni aspekty piznannia pravovoi kultury: dys... d-ra yuryd. nauk: spets. 12.00.01. Kyiv, 2019. 423 s.
3. Onishchenko N.M. Pravova systema: problemy teorii: monohrafiia. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2002. 352 s.
4. Diia prava: intehratyvnyi aspekt: monohrafiia / kol. avtoriv; vidp. red. N.M. Onishchenko. Kyiv: Yurydychna dumka, 2010. 360 s.
5. Tarakhonich T.I. Mekhanizm dii prava, mekhanizm pravovoho rehuliuвання, mekhanizm realizatsii prava: osoblyvosti vzaiemodii. *Derzhava i pravo: zb. nauk. prats. Serii «Jurydychni i politychni nauky»*. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2010. Vyp. 50. S. 11-17.
6. Myronets O., Burdin M., Tsukan O., Nesteriak Yu. Prevention of human rights violation. *Asia Life Sciences*. 2019. Supplement 21 (2). P. 577-591.
7. Nazarenko Ye.V. Do pytannia pro poniattia pravovoi kultury. *Pravova kultura i pidpriemnytstvo*. Vyp. 7. Donetsk, 1999. S. 38-43.
8. Makeieva O.M. Informatsiina funktsiia prava ta yii vplyv na pravovu kulturu suspilstva. *Naukovi pratsi Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Yurydychnyi visnyk «Povitriane i kosmichne pravo»*: zb. nauk. pr. Kyiv: NAU, 2015. № 3(36). S. 47-51. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.36.9638>
9. Yakoviuk I. Pravova kultura i yii vplyv na rozvytok pravovoi systemy. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2008. № 1(52). S. 43-56.

Nataliia Pilgun

THE INFLUENCE OF THE FUNCTIONS OF LAW ON THE FORMATION OF THE LEGAL CULTURE OF THE PERSON AND UKRAINIAN SOCIETY

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: tidp_kaf_nau@gmail.com

Purpose: research of topical issues of the influence of the functions of law on the formation of the legal culture of the individual and society. Achieving this goal is ensured by defining the concept of legal functions, understanding the legal culture of society and the individual, as well as the specifics of legal functions and their impact on the formation of legal culture and reform of the legal system of Ukraine. **The methodological basis** of the work is a comprehensive approach to the analysis of the functions of law on the formation of legal culture. It is based on the dialectical method of research, the method of historicism and comparison, the intersectoral method of legal research, formal-logical and logical methods that have been used as tools to achieve this goal. **Results:** as a result of scientific research the connection of purpose of functions of the right with directions of their influence and vice versa is established. **Discussion:** revealing the content of legal functions and their impact on the formation of legal culture of the individual and society, emphasis is placed on the fact that the social purpose of law is determined by the needs of social development, which creates a regulatory framework aimed at It is concluded that the direction of influence is the most important component of the functions of law, which are a kind of response to the needs of social development. As for the legal influence, which characterizes the ways, forms and ways of influencing public relations and the level of legal culture of the individual and society, it is the implementation of legal principles, guidelines, prohibitions, regulations and norms in public life, activities of states, its bodies, public unions and citizens. As a result of the study, it was determined that the forms of legal influence include: informational, psychological, educational and social. Today the problem of formation and functioning of the functions of law in solving global problems of today, which characterize not only the level of legal culture of the individual, but also society.

Strengthening the regulatory potential of legal culture is, first of all, strengthening the normative basis of both law and morality, deepening the morality of law, expressing in law and morality the principles of justice, humanism, protection of human rights, which unites law and morality. Identification and implementation of regulatory reserves of legal culture involves the use of value-regulatory, regulatory capabilities of both law and its functions and morals and create conditions for their mutual enrichment, strengthening the impact on society.

Key words: state; functions of law; legal culture; person; society.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2022